

Deo drugi

OSLOBOĐENJE RAVNIH KOTARA

1. Napad na Benkovac (8-11. septembra 1944)

Na delu Dalmacije severozapadno od linije Knin — Drniš — Rogoznica dejstvovala je 19. divizija (5, 6. i 14. brigada) i Grupa severnodalmatinskih narodnooslobodilačkih partizanskih odreda (Zadarski, Kninski, Benkovački i Prominski odred), koja je u operativnom pogledu bila potčinjena Stabu 19. divizije. Brojno stanje 19. divizije 31. avgusta 1944, neposredno pred početak dejstava po komunikacijama, iznosilo je 3.152 borca, a Grupe severnodalmatinskih odreda 1.060 boraca. Njihovo naoružanje je bilo isključivo pešadijsko. Divizija je imala 1 brdski top, 28 mitraljeza i 18 raznih minobacača, a Grupa 3 mitraljeza i 7 minobacača.^{6*} Glavni oslonac 19. divizije za dejstvo u severnoj Dalmaciji bilo je područje Bukovice. Ravni kotari još uvek nisu bili u dovoljnoj meri obuhvaćeni narodnooslobodilačkom borbom, izuzev severnu i jugoistočnu periferiju gde su dejstvovali partizanski odredi.

Jedan od najvažnijih zadataka 19. divizije u severnoj Dalmaciji u to vreme bio je razbijanje i uništavanje četničkih jedinica ne samo severozapadno od Krke već i u rejonu Kosova. Ceneći nastalu situaciju Stab 19. divizije došao je do zaključka da bi relativno brojno male snage ove divizije bile nedovoljne da razbiju koncentrisane četnike u rejonu Kosova, a da bi polovičan uspeh, a još više neuspeh, imao negativnih politički⁷ posledica. Zbog toga je štab divizije odlučio da jedna brigada i Kninski odred dejstvuju na komunikaciji Knin — D. Lapac da bi ometali izvlačenje nemačkih snaga iz severne Dalmacije a da druge dve brigade, Benkovački i Zadarski odred preduzmu ofanzivna dejstva u Ravnim kotarima da bi razbili

* Arhiv VII, k. 517. br. reg. 10 7- Pregled brojnog stanja i naoružanja 8. korpusa od 31.VIII 1944.

:etničke i ustaške jedinice, učvrstili narodnu vlast i borbom ibuhvatili i najseverozapadniji deo Dalmacije. Tek onda pošlo se itvori solidna baza u tom delu Dalmacijo i jedinice popune lovim borcima trebalo je upasti u Kosovsku dolinu i razbiti Setnike.

Stab 19. divizije je krajem avgusta 1944. preduzeo mere 3a bi vojnički i politički pripremio prodor u Ravne kotare. Iz Bukovice je na područja bliže moru upućen Stab Grupe severnodalmatinskih partizanskih odreda da bi na terenu mogao neposrednije dejstvovati. Njemu je na raspolaganje stavljen izvestan broj boraca iz 19. divizije sa područja Ravnih kotara i primorja radi političkog delovanja i stvaranja partizanskih grupa, punktova za vezu i organa narodne vlasti. O svojim namerama Stab 19. divizije je 30. avgusta obavestio potčinjene brigade, ukazavši im na cilj prodiranja u Ravne kotare: mobilizacija novih boraca, veće angažovanje masa u narodnooslobodilačkom pokretu, razbijanje ustaških i četničkih jedinica, ishrana vojske i zauzimanje Zadra u povoljnom momentu, čime bi se zauvek izbrisalo tobožnje italijansko pravo na ovaj naš grad.⁶⁷

Pre prodora u Ravne kotare trebalo je, u duhu naređenja Vrhovnog štaba NOV i POJ. da 19. divizija, kao i sve ostale jedinice 8. korpusa od 1. do 7. septembra dejstvuje po komunikacijama u cilju ometanja saobraćaja. U vezi s tim, Stab divizije je planom predvideo da jedan deo 5. brigade dejstvuje na komunikaciji Benkovac — Bribirske Mostine a drugi deo prima u primorju materijal doturan brodovima s Visa, da 6. brigada dejstvuje na komunikaciji Zrmanja — Otrić — Gračac a 14. brigada na komunikaciji D. Karin — Obrovac.^{1*}

Grupa severnodalmatinskih partizanskih odredaTM imala je zadatak da na području severne Dalmacije razvije što veću aktivnost, masovno postavljajući zasede i nagazne mine na komunikacije u cilju nanošenja gubitaka neprijatelju u živoj sili i tehnicu i ometanja saobraćaja. Sem toga, odredi su imali zadatak da vrše mobilizaciju novih boraca. Trebalo je da Kninski odred dejstvuje na komunikacijama Knin — Otrić i Knin — Strmica i vrši pritisak prema Radljevcu, Golubiću, Strmici i tromedi Like, Dalmacije i Bosne radi razbijanja četnika; da Prominski odred upada u četnička i ustaška uporišta na području Promine u cilju demoralizacije ustaških i četničkih jedi-

*• Arhiv VII. k. 1009, br. reg. 3/20.

^{os} Arhiv VII. k. 1011. br. reg. 9—29/1: Knjiga depeša 19. divizije za 1944.

^{1*} U organizacijskom pogledu, njene su jedinice bile sledećeg sastava: pri Stabu grupe četa za vezu, izviđački vod i straža, dok su odredi u svom sastavu imali po dva bataljona.

nica; da Benkovački odred dejstvuje na komunikacijama Benkovac — Zadar, Zadar — Biograd — Vodice i Biograd — Benkovac — Bribirske Mostine i obavezno ovlada Vranom, a po mogućnosti i Nadinom i Škabrnjama; da Zadarski odred po mogućnosti uništi ustaše iz Jasenice na Velebitu i temeljito poruši komunikaciju Obrovac — Mali Halan — Sv. Rok, a delom snaga aktivno dejstvuje u Ravnim kotarima, postavlja zasede na komunikaciji Ražanac — Knin — Zadar i po mogućnosti ovlada Poličnikom, gde se nalazio neprijateljski garnizon.⁷⁰

Pošto se 1. septembra prikupila u Zegaru, 5. brigada se u toku naredne noći, preko zaseoka Komazec, prebacila u sela Brgud i Dobropolje, odakle je trebalo da dejstvuje na komunikaciju Benkovac — Bribirske Mostine — Zvečevo.⁷¹ Međutim, da bi što bolje obezbedio prihvat materijala iz primorja, Stab 19. divizije je unekoliko izmenio prvobitni plan. On je 2,3. septembra čitavu 5. brigadu prebacio u Stankovce. Odavde su 5. septembra njena dva bataljona, u sadejstvu s Benkovačkim odredom, bez uspeha napala delove Jurišnog bataljona 7. ustaške brigade u Vrani, a jedan njen bataljon je obezbeđivao transport materijala za Bukovicu.

U rejonu Turovca 6. brigada se zadržala do 5. septembra, vodeći borbe sa delovima nemačkih i četničkih jedinica koji su s komunikacije Zrmanja — Otrić — Gračac vršili ispade prema Turovcu. Istovremeno ona je, postavljanjem zaseda i mina, ometala saobraćaj na pomenutoj komunikaciji nanevši neprijatelju manje gubitke u živoj sili i tehnici. U toku noći 5. septembra ona se prebacila u Zegar radi odmora i radi priprema za dejstvo u Ravnim kotarima.⁷²

Za to vreme, iz rejona G. Karin — Popović — Brgud. 14. dalmatinska brigada je sprečavala upad neprijatelja iz Benkovca i Karina u Bukovicu, ometala saobraćaj na komunikaciji D. Karin — Benkovac — Bribirske Mostine i prihvaćala materijal doturan iz primorja. Sem toga, ona je u Dubraji i D. Karinu (2. i 6. septembra) napadala četnike, ali bez većeg uspeha. Međutim, na pomenutoj komunikaciji, postavljanjem nagaznih mina, ona je neprijatelju nanela manje gubitke u živoj sili i tehnici.⁷³

Povoljan razvoj vojno-političke situacije u severnoj Dalmaciji početkom septembra 1944. omogućio je 19. diviziji i Grupi

⁷⁰ Arhiv VII. k 1603 A. br. reg. 38 17: Direktivna z.apovest Štaba Grupe severnodalmatinskih partizanskih odreda br. 334 od 23.VIII 1944.

⁷¹ Arhiv VII, k. 1016, br. reg. 5/2: Zapovest Štaba 5. udarne brigade za 1.IX 1944.

⁷² Arhiv VII, k 1018. br. reg. 1/11: Operacijski dnevnik štaba C. brigade za period od 1.VII do 31.X 1944.

⁷³ Arhiv VII k. 1020. br. reg. 1/6: Bojna relacija Štaba 19. divizije za period od 14.VI do 7.IX 1944.

severnodalmatinskih partizanskih odreda da pristupe ostvarenju plana za dejstvo u Ravnim kotarima. U to vreme su 92. motorizovana brigada i 1. puk »Brandenburg« već bili napustili Benkovac, Kistanje i Skradin; od nemačkih jedinica, na području severozapadno od Krke, ostao je samo 891. puk 264. pešadijske divizije s manjim mornaričkim i obalskim artiljerijskim jedinicama. Time se odnos snaga znatno izmenio u korist 19. divizije. Od kvislinških jedinica, na tom su se području nalazili ustaška Zadarska polubrigada⁷⁴ i delovi Dinarske četničke oblasti. Polazeći od jačine neprijatelja i od drugih elemenata situacije, Stab 19. divizije izradio je plan za dejstva: 5. i 6. brigada će dejstvovati u Ravnim kotarima, a 14. brigada i Kninski odred^{75*} na komunikacijama Zrmanja — Knin i Roški slap — Bribirske Mostine, radi ometanja saobraćaja. Benkovac je bio prvo uporište neprijatelja u Ravnim kotarima koje je trebalo zauzeti.

Kao važna raskrsnica puteva koji iz doima Zrmanje i Ki ke vode ka Jadranskom moru, i obratno, Benkovac je u operativno-taktičkom pogledu bio najznačajnije, ujedno i najjače, uporište neprijatelja u Ravnim kotarima. Njegovim zauzimanjem presecala se najkraća veza između Zadra i Knina i stvarali su se povoljni uslovi za dalja dejstva u Ravnim kotarima. U njemu i u okolnim selima nalazili su se ojačani 2. bataljon 891. puka nemačke 264. divizije, 5. bataljon 7. ustaške brigade i četnička Benkovačka brigada. Ukupna jačina: oko 1.000 vojnika. Nemačke jedinice su se nalazile u samom Benkovcu, ustaše u selima Perušiću, Podlugu i Šopotu i u jugozapadnom delu Benkovca, a četnici u selima Bukoviću. Benkovcu Selu i Kuli Atlagića. U fortifikacijskom pogledu, Benkovac je bio dobro utvrđen bunkerima, minskim poljima i žicanim preprekama i podešen za kružnu odbranu.

Prema zamisli Štaba 19. divizije trebalo je prethodno blokirati Benkovac; zatim nemačkog komandanta garnizona pozvati na predaju; ukoliko on to odbije, izvršiti energičan napad i ovladati gradom. Planom je bilo predviđeno da 5. brigada sa juga i zapada a 6. brigada sa severa i istoka blokiraju grad, dok je 14. brigada imala zadatak: dva bataljona će vršiti pritisak na neprijatelja u selu Devrskama radi sprečavanja njegove intervencije ka Benkovcu, a druga dva bataljona će nastupati ka liniji Očestovo — Pađene — Prevjes radi ometanja saobraćaja na komunikaciji Knin — Zrmanja.

¹⁴ Zadarsku polubrigadu sačinjavali su delovi 7. ustaške brigade (5. i Jurišni bataljon) raspoređeni severozapadno od Krke. Njen štab se nalazio u Donjem Zemuniku.

Kninski odred se u to vreme nalazio pod neposrednom komandom Štaba 19. divizije.

U toku noći 7/8. septembra Štab 19. divizije izvršio je koncentraciju snaga za napad na taj način što je 5. brigadu 'rebacio iz Stankovaca u sela Jagodnju i Polaču a 6. brigadu **fz 2egara na** područje sela G. Karina, Popovića i Brguda. U toku <Jana **on** je štabove brigada upoznao sa situacijom i izdao im naređenje **za** dejstvo u duhu stvorenog plana. Štab divizije se nalazio u selu Parčićima.

Na osnovu primljenog zadatka, Štab 5. brigade je doneo sledeću odluku: da dva bataljona ovladaju selima Perušićem, podlugom i Šopotom; da jedan bataljon kod sela Raševića vrši obezbeđenje od neprijatelja u Smilčiću i D. Zemuniku; da jedna četa ostane u rezervi u Polači kod Štaba brigade. Istovremeno je štab 6. brigade odlučio: da jedan bataljon, preko k. 3(M), vrši **pritisak** na Benkovac Selo, obuhvatajući desnim krilom i. Kulu **Atlagića**; da jedan bataljon ovlada selima Podvornicama i Bukovićem, jednom četom se obezbeđujući od neprijatelja -u **Birskim** Mostinama; da jedan bataljon u rejonu Vršeljak (k. 354) zatvori pravac od Obrovca; jedan bataljon je zadržan u rezervi u Popoviću kod Štaba brigade.

Posle vrlo kratkih priprema za napad, 5. i 6. brigada su istog dana (8. septembra) krenule na izvršenje zadatka. Delovi 5. brigade, gotovo bez borbe, izbili su na liniju Podlug — Šopot — **k. 176**, dok je napad jedne čete na ustaše u Perušiću ostao bez uspeha. Ne naišavši na jači otpor neprijatelja, Štab 5. brigade je ujutro 9. septembra, s jednim bataljonom, samoinicijativno napao neprijatelja na Grubića glavici i Krekića glavici, na zapadnoj periferiji Benkovca, i posle kratke borbe zauzeo te položaje. Kako ni tu nije bilo jačeg otpora neprijatelja. Štab 5. brigade je depešom zatražio od Štaba 19. divizije da 6. brigada pojača pritisak na Benkovac, ali u toku dana do toga nije došlo. Nastupajući od Popovića, delovi 6. brigade su bez uspeha napali četnike u Benkovcu Selu, dok su četnici iz sela Podvornice i Bukovića pobjegli u Benkovac pre napada. Vodena je borba za kotu Čučur, na istočnoj ivici Benkovca, ali je neprijatelj uspeo da je održi. U zoru su se bataljoni 6. brigade povukli na liniju Popović vrh (k. 313) — Buković.

Bataljon 6. brigade koji je zatvarao pravac Obrovac — D. Karin, postavivši zasedu (jednu četu) u rejonu Vršeljak (**k. 354**), napadao je delove 6. bataljona 7. ustaške brigade u Kruševu u cilju njihovog vezivanja. U toku noći 8/9. septembra **dva** bataljona 14. brigade napali su neprijatelja u Đevrskama. **ali** ovo selo nisu uspeli zauzeti; manji delovi te brigade postav-**ljali** su mine na cesti Zrmanja —Knin između Pađena i Zagrovića.

Pošto je posada neprijatelja odbila poziv na predaju. Štab 19. divizije doneo je, 9. septembra, posle podne, odluku da iz-

vrši energičan napad i zauzme Benkovac. U tom cilju izdata su i naređenja štabovima 5. i 6. brigade. U međuvremenu neprijatelj je delove 5. brigade bio zbacio sa Grubića glavice i potisnuo ka Šopotu. Toga dana su manje snage neprijatelja intervenisale od Bribirskih Mostina s namerom da preko Kozlovca udare u leđa delove 6. brigade u Bukoviću, ali, na vreme uočene, bile su odbačene ka Lišanima.

Oko 17 časova su dva bataljona 6. brigade otpočela napad na neprijatelja u Benkovcu Selu i na Cučuru i, uprkos jakim otporu, uspela da ga potisnu u Benkovac. Dalji napad ovih bataljona zadržan je bio na istočnoj ivici grada. U cilju obezbeđenja sa pravca Bribirskih Mostina, Štab 6. brigade je u selo Kozlovac uputio jedan bataljon, koji je uveče toga dana odbio napad neprijatelja od Lišana i onemogućio mu prodor u Benkovac. Pravac Obrovac — D. Karin i dalje je zatvarao jedan bataljon ove brigade.

Napad 5. brigade je otpočeo oko 20 časova. Tri bataljona su napadala s juga, jugozapada i zapada, dok se jedan bataljon nalazio u selu Rašteviću radi obezbeđenja od neprijatelja u selima Smilčiću i Zemuniku. Na svim pravcima napada neprijatelj je pružao žilav otpor. Najžešće su borbe vođene za Grubića glavicu, koja je tri puta prelazila iz ruku u ruke. Oko pola noći 2. bataljon je pod komandom Jovana Bogunovića. uspeo da se probije kroz žičanu prepreku i da s juga upadne u grad, što je izazvalo pometnju kod neprijatelja i olakšalo prodor u grad ostalih jedinica. Za to su vreme drugi delovi 5. brigade zauzeli kasarnu i sa zapada prodrli u grad. Našavši se posle toga u veoma teškoj situaciji, neprijatelj je, da bi izbegao uništenje, počeo da se izvlači pravcem Benkovac — Kula Atlagića — Korlat — Smilčić. Iz Benkovca su upućene dve čete radi gonjenja neprijatelja, dok su druge dve čete bile angažovane za odsecanje odstupnice pravcem Raštević — Korlat. Ali ove mere nisu dale željene rezultate, jer je neprijatelj brzo odstupio ka Smilčiću. Tako je 10. septembra oko 3 časa Benkovac bio oslobođen.

U borbama za Benkovac neprijatelj je pretrpeo osetne gubitke u živoj sili i tehnici. Pored ostalog, zaplenjena su 2 minobacača, 6 mitraljeza, 493 puške, oko 45.000 pušcanih metaka, 40 konja i 71 kola raznog materijala. Divizija je imala gubitke od 13 mrtvih, 30 ranjenih i 1 nestalog.^{7"}

Za sve vreme borbi za Benkovac dva bataljona 14. brigade su dejstvovala u rejonu Đevrske — Bribirske Mostine

Arhiv Vir, k. 518, br. reg. 3 4 i 9 4' Operativni izveštaj Štaba 19. divizije o borbi za Benkovac od 8. do 11.IX 1944, op. br. 100 od 22.IX 1944. i Operativni izveštaj op. br. 102 od 28.IX 1944. za period od 15.VIII — 15.IX 1944.

Nemački oficir zarobljen u borbama za Benkovac

a druga dva kod Pađena, napadajući manje neprijateljske **posade** i ometajući saobraćaj na komunikacijama Roški slap — **Devrske** i Knin — Zrmanja.

Po oslobođenju Benkovca 6. brigada je upućena u sela **popović** i D. Karin da zatvori pravac od D. Karina ka **Benkovcu**. Uveče 10. septembra jedan njen bataljon napadao je ustaše koji su se bili utvrdili u franjevačkom samostanu na **ušću** Karišnice u Karinsko more, ali ili nije uspeo savladati. Bataljon koji je zatvarao pravac Obrovac — D. Karin vodio je borbu sa ustašama u Kruševu za sve vreme borbi za **Benkovac**. Na širem području Benkovca zadržana je 5. brigada radi zavođenja reda i radi evakuacije zaplenjenog materijala. **Jedan** njen bataljon je u toku noći 10/11. septembra napadao ustaše u Perušiću, ali nije uspeo zauzeti selo.

Ujutro 11. septembra delovi 891. puka 264. divizije i 7. ustaške brigade preduzeli su koncentričan napad od Bribirskih Mostina i Smilčića u pravcu Benkovca s namerom da ponovo ovladaju ovom veoma važnom raskrsnicom puteva u severnoj Dalmaciji. Uz podršku tenkova i artiljerije, neprijatelj je odbacio delove 5. brigade ka Jagodnji i Polači i do 10 časova povratio Benkovac.

Zauzimanje Benkovca, iako ga je neprijatelj povratio, bilo je značajan uspeh 19. divizije. Uspeh bi bio još potpuniji da u toku napada nisu učinjeni izvesni propusti u komandovanju i u sadejstvu 5. i 6. brigade. Dok je u toku noći 8/9. septembra napadao samo jedan bataljon 6. brigade, koji se u zoru povukao na polazni položaj, baš tada je jedan bataljon 5. brigade prešao u napad na Grubića glavicu, i njom ovladao, ali je posle podne bio zbačen. Brigade nisu ni sutradan svoj odlučni napad počele jednovremeno (6. brigada u 17 a 5. brigada u 20 časova), zbog čega je izostala silina jednovremenog udara. Učinjen je propust i u tome što prostor između komunikacija Benkovac — Zemunik i Benkovac — Korlat — Smilčić nije bio posednut od strane 6. brigade, koja je imala zadatak da napada sa severne strane. Ovim je data mogućnost neprijatelju da se izvuče prema Smilčiću. Verovatno je da bi neprijatelj pretrpeo mnogo veće gubitke da je obruč oko Benkovca bio potpun ili pak da je iza ostavljenog prolaza, negde na pravcu prema Smilčiću, bila postavljena zaseda koja bi sačekala neprijatelja prilikom njegovog bekstva iz grada. Najzad, kad se već ovladalo Benkovcem, trebalo ga je dobro pretrresti, pa se ne bi dogodilo da preko 100 neprijateljskih vojnika oko 2 dana oстане u kanalizaciji neotkriveno od delova 5. i 6. brigade.

Neprijatelj se ne samo uporno branio, već je i preduzimao aktivna dejstva da bi održao ključne objekte odbrane.

Tek kada je 2. bataljon 5. brigade s juga, kroz žicu, prodro u grad, neprijatelj je, brzo i organizovano, odstupio kroz ostavljeni prolaz, i na taj način izbegao uništenje.

Iako privremeno, oslobođenje Benkovca imalo je veliki značaj za dalja dejstva. Uspeh je još više podigao borbeni moral jedinica 19. divizije i Grupe severnodalmatinskih odreda, kao i čitavog naroda u severnoj Dalmaciji. Nasuprot tome, gubici su kod neprijatelja, naročito ustaša i četnika, izazvali demoralizaciju, što je, uskoro, dovelo i do lakšeg razoružavanja posada u nizu uporišta u Ravnim kotarima.

2. Ofanzivna dejstva 19. divizije i Grupe severnodalmatinskih odreda posle napada na Benkovac

Ponovno ovladavanje Benkovcem od strane neprijatelja nije poremetilo plan Štaba 19. divizije za dejstvo u Ravnim kotarima. Pošto je sredio jedinice, Štab divizije preduzeo je ofanzivna dejstva na širokom frontu: 6. brigada i Zadarski odred dejstvovali su u najsevernijem delu Dalmacije, na području Novigrada, Ražanca, Nina i Zadra, a 5. brigada i Benkovački odred na području između Benkovca i mora, odnosno između Zemunika i Vrane, dok su 14. brigada i Kninski odred ometali saobraćaj neprijatelja na cesti Benkovac — Bribirske Mostine — Roški slap, a potom i na cesti Pađene — Zrmanja.

Posle borbi za Benkovac 6. brigada se kraće vreme zadržala u selima Popoviću, D. Karinu i Kruševu. Odatle se noću 14. septembra prebacila u selo Pridragu, s namerom da ga oslobodi od ustaša, a potom da, u sadejstvu sa Zadarskim odredom, nastavi dejstva na prostorijski severno od komunikacije Karin — Zadar. U Pidrangi su delovi 6. bataljona 7. ustaške brigade i ustaška milicija pružili slab i neorganizovan otpor, tako da je 6. brigada brzo ovladala ovim selom i susednim selom Paljuvom, istovremeno odbivši napad nemačkih jedinica koje su, od franjevačkog samostana u D. Karinu, pokušale da intervenišu ka Pidrangi.⁷⁷

Po zauzimanju Pridrage 6. brigada je nastavila dejstva ka liniji Zadar — Nin. Njeni delovi su 16. septembra razbile četnike u Kašiću a sutradan i u Smokoviću. Istovremeno je Zadarski odred, iz rejona Radovin — Rupalj, napao delove 6. bataljona 7. ustaške brigade i ustašku miliciju u selima Visočanima, Poličniku i Suhovaru. Ustaše su pružile slab otpor,

Arhiv VII. k. 518. br. reg. 9 4: Operativni izveštaj Štaba 19 divizije op. br. 102 od 28.IX 1944 za period od 15.VIII do 15 IX 1941, upućen Štabu 8. korpusa.

nakon čega su se, pretrpevši manje gubitke, u neredu povukle **na** zapad. Međutim, sutradan su ustaše, potpomognute manjim **delovima** 1. bataljona 891. nemačkog puka iz Poljica i Murvice, napale Zadarski odred u Visočanima i Poličniku i uspele **da** ga potisnu do linije Radovin — Alić. Odreci je ovc'e prešao u protivnapad, povratio Visočane i Poličnik i odbacio neprijatelja ka Poljicama i Murvici. U toku noći lo "J. septembra **delovi** Zadarskog odreda su razoružali ustaša u Ljubaču i upali u Murvicu.⁷⁸

Da bi sprečili izbijanje 6. brigade i Zadarskog odreda u **neposrednu** blizinu Zadra, delovi nemačkog 891. puka i 6. bataljona 7. ustaške brigade napali su 19. septembra, s linije D. **Zemunik** — Murvica — Poljica — Ražanac, delove Zadarskog **odreda** u Radovinu i Poličniku i jedan bataljon 6. brigade u Suhovaru, s namerom da ih odbace što dalje na istok. Neprijatelj je uspeo da potisne pomenute jedinice, ali je protivnapadom Zadarskog odreda i delova 6. brigade bio odbačen u **polazne** garnizone. Nakon toga se 6. brigada razmestila u Radovinu, Islamu Latinskom, Kožulju i Suhovaru a Zadarski **odred** u Radovinu, Poličniku i Vinjercu.

U cilju daljeg uspešnog nadiranja ka Zadru bilo je nužno likvidirati posadu u selu Ražancu, koja je bočno ugrožavala 6. brigadu i Zadarski odreci. Zbog toga je Slab 6. brigade doneo odluku da, u sadejstvu sa Zadarskim odredom, napadne i zauzme pomenuto selo. i na taj način obezbedi desni bok u nadiranju ka liniji Nin — Zadar. Planom je bilo predviđeno **da** se, u cilju obezbeđenja od Zadra i Poljica, jedan bataljon Zadarskog odreda postavi kod Ljubača, a da jedan bataljon 6. brigade napadne na sam Ražanac, dok je drugi bataljon trebalo postaviti u Radovin u ulozi rezerve s dvostrukim zadatkom: **da**, po potrebi, podrži dejstvo ili na pravcu Ražanca ili kod Ljubača. Ostali bataljoni su bili razmešteni u selima Kašicu i Islamu Latinskom radi mobilizacije i radi obezbeđenja od Smilčića, D. Zemunika i Murvice.⁷¹¹

Napad na Ražanac otpočeo je ujutro 21. septembra 1944. Posada koju su sačinjavali delovi nemačkog 891. puka i delovi 6. bataljona 7. ustaške brigade, ukupne jačine oko 80 vojnika, pružila je žilav otpor iz solidno izgrađenih bunkera i rovova ispred kojih se nalazila žičana prepreka. Težište odbrane je bilo u rejonu zaseoka Skilić i k. 90, jugozapadno od Ražanca. Posle neuspeha u napadu delovi 6. brigade su prešli na blo-

⁷⁸ Arhiv VII, k. 1617, br. reg. 31 12: Operativni izveštaj Štaba Zadarskog partizanskog odreda od 24.IX 1944. upućen Stabu Grupe severnodalmatinskih partizanskih odreda.

⁷⁸ Arhiv VII, k. 1018, br. reg. 0 3: Zapovest Štaba 6. udarne brigade 19. divizije za 20 21.IX 1944.

kadu, dok su delovi Zadarskog odreda, toga i sledećeg dana, odbili snage neprijatelja koje su iz Poljica pokušale da intervenišu u pravcu Ražanca. Uvođenjem svežeg bataljona u napad, 6. brigada je u toku noći 22. 23. septembra razbila neprijatelja i ovladala Ražancem, čime su bili stvoreni uslovi za dalje prodiranje ka Zadru.

Sledeće je noći jedan bataljon 6. brigade od Visočana, obezbeđujući se delom snaga prema Zadru, Murvici i D. Zemuniku, napao delove 6. bataljona 7. ustaške brigade, četnike i nešto Nemaca u Poljicima s namerom da ih razbije i zauzme selo. Dobro utvrđen, neprijatelj je pružio vrlo žilav otpor, tako da bataljon, i pored upornosti, nije uspeo da ovlada selom. pa se povukao u Visočane. Naredne noći, 24'25-og, napad su ponovili jedan svež bataljon 6. brigade i delovi Zadarskog odreda. Neprijatelj je opet pružio veoma jak otpor i uspeo da odbije i ovaj napad. Pošto je još prvi napad pokazao da je za zauzimanje Poljica nedovoljan jedan bataljon, trebalo je angažovati jače snage, tim pre što se njima u tom momentu raspolagalo i što se radilo o jednom značajnom uporištu u sistemu spoljne odbrane Zadra.

Dejstvujući odvojeno 5. brigada je, ojačana jednim bataljonom Benkovačkog odreda, noću 13/14. septembra napala delove Jurišnog bataljona 7. ustaške brigade i ustašku miliciju u Škabmnama s namerom da zauzme ovo selo. U cilju obezbeđenja od neprijatelja čije su se posade nalazile u Biogradu na moru, Vrani i Benkovcu, jedan bataljon je postavljen na liniju Petrim (tt 253) — Lukovnjak (k. 211) — Ljubčen (k. 206) — Debeljak (k. 200) — Kosa (tt 176); manje snage su vršile demonstrativan napad na ustašku posadu u Nadinu a bataljon Benkovačkog odreda na ustašku posadu u D. Zemuniku u cilju njihovog vezivanja; jedan bataljon je zadržan u rezervi kod Štaba brigade u Prkosu; od Jagodnje i Lišana. obuhvatom s jugoistoka i zapada, preostala dva bataljona izvršila su napad na samu posadu.^M Posle kratke ali oštre borbe posada je delom uništena a delom se razbežala.

Pošto se dva-tri dana odmorila u selima Jagodnji, Polači i Gorici, 5. brigada je noću 17/18. septembra, po direktivi Štaba 19. divizije, s juga, severoistoka, severa i severozapada napala delove ustaške Zadarske polubrigade u D. Zemuniku s ciljem da ih uništi i da preseče vezu i saobraćaj između garnizona u Zadru i Benkovcu.^{1"} Neprijatelj je pružio vrlo žilav otpor iz bunkera i zidanih zgrada podešenih za odbranu,

*" Arhiv VII. k. 1016. br. reg. 6'2: Zapovest Štaba 5. udarne brigade 19. divizije za 13.IX 1944.

s' Arhiv VII. k. 1016. br. reg. 7 2: Zapovest Štaba 5. udarne brigade 19. divizije za 17.IX 1944.

tako da napad nije uspeo iako su bila angažovana skoro sva **četiri** bataljona. Brigada je pretrpela gubitke od 5 poginulih. **12 ranjenih** i 3 nestala borca.

Druge večeri (19/20. septembra) 5. brigada je, **obezbeđujući se** delom snaga prema Benkovcu i D. Zemuniku, napala **ustašku** posadu u Nadinu, sastavljenu od delova ustaškog **Jurišnog** bataljona, koji su se bili utvrdili u selu i na okolnim **visovima**. Napad su izvršila dva bataljona, obuhvatom s **jugoistoka** i severozapada, dok je jedan bataljon zadržan u **brigadnoj** rezervi u zaseoku Vukeliću.*'- Iako su pružile vrlo **žilav** otpor, ustaše su bile razbijene a selo zauzeto u toku **20. septembra**. Brigada je imala gubitke od 10 mrtvih i 21 ranjenog. Ovladavši Nadinom. ona se razmestila i na području sela **Nadina**. Prkosa, Galovca i Lišana. gde je ljudstvo izvodilo **vojno-političku** obuku i izviđalo neprijatelja u okolnim **garnizonima**. Jedan bataljon je 22/23. septembra bez uspeha napao **ustašku** posadu u Bibinju, dok je tri dana kasnije drugi bataljon napao kolonu ustaša kod D. Biljana i naneo joj osetne gubitke.

Dok su 5. i 6. brigada i Benkovački i Zadarski odred, **posle** napada na Benkovac, čistili Ravne kotare od ustaša i četnika, dotle su 14. brigada, Kninski odred i Bataljon narodne odbrane*¹ dejstvovali na komunikacijama Benkovac — **Bribirske** Mostine — Roški slap i Knin — Zrmanja — Otrić, ometajući saobraćaj na njima. Zatim se, 15. septembra, 14. brigada prikupila na području sela Brguda da bi glavnim snagama **vršila** pritisak na neprijatelja u rejonu Benkovca a pomoćnim dejstvovala na komunikaciji Đevrske — Bribirske Mostine s namerom da vezivanjem neprijatelja u tome rejonu olakša **dejstvo** 5. i 6. brigade i Benkovačkog i Zadarskog odreda u Ravnim kotarima/' Međutim, već sutradan, u vezi s naređenjem **Štaba** 8. korpusa, da se na sektor Padene — Otrić postave **snage** koje će sprečavati izvlačenje nemačkih jedinica komunikacijom Knin — Bihać, Stab 19. divizije je naredio da se **14.** brigada prebaci na područje Otrića i Zrmanje, Bataljon **narodne** odbrane u rejon Crnog vrha (k. 622) i Kninski odred

*- Arhiv VII, k 1010. br. reg. 7 4: Zapovest Štaba 5. udarne brigade 19. divizije za 19. IX 1944.

^M Jedinice narodne odbrane imale su zadatak da na oslobođenoj teritoriji vode borbu protiv ubačenih i zaostalih delova neprijatelja i raznih diverzanata i špijuna i da obezbeđuju organe narodne vlasti i druge ustanove. Retko su upotrebljavane za operativne zadatke. Ove jedinice su bile formirane na teritoriji čitave Jugoslavije i sačinjavale su Korpus narodne odbrane Jugoslavije (KNOJ). formiran odlukom Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije od 15. avgusta 1944.

^M Arhiv VII, k. 1023. br. reg. 16 1: Zapovest Štaba 14. dalmatinske brigade 19. divizije /a 15. IX 1944,

ka Prevjesu (k. 375) sa zadatkom: u toku noći sačekati i uništavati kolone neprijatelja, postavljati mine i rušiti pomenutu komunikaciju a u toku dana ovu komunikaciju držati pod vatrom manjih delova (Ne pustili neprijatelja kroz zrmanjski klanac u pravcu Srba«)."⁵

Noću 16/17. septembra i sutradan 14. brigada se, preko sela Ervenika, prebacila u rejon Turovca, odakle je, s linije Viojla (tt 875) — Debelo br. — Pena (k. 970), do 22. septembra dejstvovala na komunikaciji Zrmanja — Gračac i uspela da nanese neprijatelju osetne gubitke u živoj sili i tehnici. Kninski odred je 17. septembra ovladao Prevjesom i raskrslanicom puteva kod sela Pađena i na taj način prekinuo saobraćaj na komunikaciji Knin — Zrmanja. Međutim, sutradan, intervencijom delova 383. puka 373. legionarske divizije i četničkih snaga od Knina i Zrmanje, on je bio odbačen ka selu Mokrom Polju, odakle je nastavio da aktivno dejstvuje na neprijatelja na području Padena.⁵⁰ Istovremeno je i Bataljon narodne odbrane postavljao mine i izvodio manje akcije na sektoru Zrmanje. a zatim se, 21. septembra, prebacio ka Đevrskama.

Odvojen rekom Krkom od jedinica 19. divizije, na području između Krke i planine Promine jugoistočno od Knina, dejstvovao je Prominski odred, jačine oko 150 boraca. On je napadao slabije posade (na primer, napad na obezbeđenje kod Roškog slapa 6 7. septembra) i ometao saobraćaj na komunikaciji Roški slap — Drniš. U želji da ojača Kninski odred. Stab 19. divizije je 17. septembra rasformirao Prominski odred i od njega obrazovao Prominski bataljon,"⁷ stavivši ga pod komandu Kninskog odreda kao njegov 3. bataljon.⁵⁵ Ovaj su bataljon 20. septembra, kod sela Čitluka, napale nemačke, ustaške i četničke snage od Vrbnika, Razvoda i Roškog slapa, ali je on. i pored nadmoćnosti neprijatelja, uspeo da se u toku dana, pod borbom, prebaci preko Krke u selo Ivoševce, a zatim u Mokro Polje, gde se nalazio Kninski odred.

Da bi prikupio jedinice i usmerio njihova dejstva u pravcu Zadra. Stab 19. divizije zatražio je od Štaba 8. korpusa da mu smeni 14. brigadu na sektoru Zrmanje. U oče-

Arhiv VII, k. 517, br. reg. 3 5: Zapovest Štaba 19. divizije op. br. 95 za 1R.IX 1944.

Arhiv VII, k. 1021, br. reg. 11 1: Operativni izveštaj Štaba Kninskog partizanskog odn da za period od 15. do 30.IX 1944. upućen Stabu 19. divizije.

Arhiv VII, k. 1020 1. br. reg. 1—18 7 i 1—19 7: Depeše Štaba Prominskog odreda i Štaba Prominskog bataljona od 17.IX 1944. upućene Štabu 19. divizije.

⁵⁵ Štab 19. divizije imao je nameru da od Kninskog odreda formira Kninsku brigadu, ali se s tim nije složio Štab 8. korpusa, zato što se išlo na brojno jačanje postojećih a ne stvaranje novih brigada.

kivanju odgovora na pomenuto traženje, Štab 19. divizije doneo je odluku da sa 14. brigadom, ojačanom Kninskim odredom. Bataljnom narodne odbrane i Skradinskom četom,⁸¹ 22/23. septembra napadne posade neprijatelja u Bribirskim Mostinama i Lišanima, a zatim produži dejstva ka Đevrskama i **Roškom** slapu u nameri da prekine saobraćaj na komunikacijama Benkovac — Bribirske Mostine — Đevrske — Roški slap, Bribirske Mostine — Skradin i Bribirske Mostine — Vodice.

Na osnovu te odluke, Štab 19. divizije izdao je 22. septembra zapovest: da dva bataljona 14. brigade zauzmu Bribirske Mostine a druga dva bataljona Lišane; da Bataljon narodne odbrane vrši pritisak na neprijatelja u Đevrskama radi vezivanja; da jedan bataljon Kninskog odreda dejstvuje na komunikaciji Đevrske — Smrdelje i spreči intervenciju neprijatelja iz Drniša; da Skradinska četa pritiskom s juga, preko k. 176, na Bribirske Mostine olakša zauzimanje ovog sela."⁸² Prema podacima kojima je raspolagao Štab 14. brigade, u Bribirskim Mostinama se nalazilo oko 80 nemačkih vojnika i oko 30 četnika a u Lišanima oko 100 ustaša, dok se u najbližem garnizonu, u Đevrskama, nalazilo oko 120 nemačkih vojnika" i oko 110 četnika iz Đevrsačke četničke brigade.

Posle napornog marša sa sektora Zrmanje, dva bataljona 14. brigade su određene noći, iz rejona sela Dobropoljci, bez dovoljnih priprema, napala neprijatelja u Lišanima. Dobro utvrđen, neprijatelj je pružio jak otpor, i napad nije uspeo. Bataljoni su se u zoru povukli na položaje severno od Lišana i Ostrovice. Napad na garnizon u Bribirskim Mostinama trebalo je da izvrše druga dva bataljona. Međutim, kako jedan od tih bataljona nije stigao u određeno vreme, napad je izostao. Nije došlo ni do napada Skradinske čete s juga na Bribirske Mostine jer je ova četa obezbeđivala transport materijala iz primorja za Bukovicu. Bataljon narodne odbrane uspešno je vezao neprijatelja u Đevrskama.

U toku 23. septembra neprijatelj je pokušao da delove 14. brigade odbaci što dalje od Lišana, ali u tome nije uspeo. Posle pregrupacije jedinica, obezbeđujući se delom snagom od Benkovca i Bribirskih Mostina, 14. brigada je, po naređenju Štaba 19. divizije, sutradan oko podne izvršila koncentričan

⁸¹ Skradinsku četnu je sredinom septembra 1944. formirao Štab Grupe severnodalmatinskih odreda sa zadatkom da dejstvuje u rejonu severno od Skradina.

⁸² Arhiv VII, k. 1021, br. reg. 5 1: Zapovest Štaba 19. divizije za 22.IX 1944.

Nemački vojnici i u jednom i u drugom garnizonu pripadali su 2. bataljonu 891. puka 264. pešadijske divizije.

napad na Lišane i za relativno krat-ko vreme ovladala selom. Pretrepevši manje gubitke, neprijatelj je pobjegao u Benkovac i u Bribirske Mostine. Brigada je imala gubitke od 6 mrtvih i 14 ranjenih. Narednih dana ona je u rejonu Lišana vodila borbe s nemačkim i ustaškim jedinicama koje su pokušavale da od Benkovca i Bribirskih Mostina prodru u Lišane."

Prateći razvoj vojno-političke situacije, Stab 19. divizije je uvideo da neprijatelj u severnoj Dalmaciji nije u stanju da pređe u napad, već, naprotiv, da on prikuplja jedinice u pojedine garnizone i sprema se za izvlačenje iz Dalmacije. S obzirom na to, kao i na činjenicu da su se njegove jedinice već nalazile u neposrednoj blizini Zadra, Stab divizije je nameravš' da u pogodnom momentu zauzme ovaj značajan grad. Rae: pripreme jedinica, on je 24. septembra štabovima 5. i 6. brigade i Grupe severnodalmatinskih odreda ukazao na značaj zauzimanja Zadra i naredio im da brižljivo i savesno prikupljaju podatke o neprijatelju u tom gradu i u njegovoj okolin.. Jedinice su dobile određene sektore za nasilno izviđanje prema Zadru i za prikupljanje podataka o neprijatelju u okolnim garnizonima, i to: Zadarski odred sektor između komunikaciju Zadar — Petrčane i Zadar — Ražanac, s tim da eventualne izvrši napad ka neprijatelju u Ninu; 6. brigada sektor između komunikacija Zadar — Ražanac i Zadar — Murvica; 5. brigada sektor između komunikacija Zadar — Murvica i Zadar — Sukošan. Pored izviđanja, jedinice su bile dužne da u grad ubacuju udarne grupe radi diverzija. Benkovački odred je imao zadatak da prikuplja podatke o neprijatelju u Biogradu, Vrani i Benkovcu.¹¹ Međutim, brz razvoj događaja i nagle promene situacije učinile su da je Stab divizije morao jedinicama dati nove zadatke pre nego što su one stigle da postupe po primljenom naređenju.

3. Oslobođenje Benkovca

Uočivši da neprijatelj pojačava snage koje su obezbedivale komunikaciju Knin — Otrić i da povećava aktivnost u zahvatu komunikacije D. Zemunik — Bribirske Mostine, Stab 19. divizije je došao do zaključka da su to pripreme za izvlačenje 264. pešadijske divizije iz Dalmacije. Pretpostavljalo se da će se njen 891. puk prikupiti u Benkovcu i probiti za Drniš a zatim, s ostalim njenim snagama, odstupiti preko Knina

¹¹ Arhiv VII. k 1020 I. br. reg. 1 2: Izveštaj Štaba 14. brigade od 27.IX 1944. Štabu 19. divizije o borbama za Lišane.

¹² Arhiv VII. k. 1009 br. reg. 17 1: Dopis Štaba 19. divizije od 24.IX 1944. potčinjenim jedinicama.

za Bihać. Pri tom se očekivalo da će, u cilju obezbeđenja nemačkih snaga prilikom izvlačenja iz Dalmacije i vezivanja jedinica NOVJ, ustaše i četnici vršiti ispade na slobodnu teritoriju.

Na osnovu takve procene situacije, Štab 19. divizije doneo je odluku da napadima na neprijatelja u mestima koncentracije i držanjem saobraćajnih čvorova spreči izvlačenje nemačkih jedinica iz severne Dalmacije i da, istovremeno, onemogući ispade kvislinških snaga na oslobođenu teritoriju. U tom cilju on je 26. septembra izdao naređenje i jedinicama dao sledeće zadatke:

— 5. brigadi: da se prikupi u selima Nadinu, Zagradu i Lišanima a zatim da onemogući svaki saobraćaj na komunikaciji Benkovac — D. Zemunik, s tim da istovremeno vrši nasilno izviđanje u pravcu Benkovca;

— 6. brigadi: da se prikupi u selima Pidrrazi, Kašiću i G. Biljanima a potom da spreči saobraćaj na komunikaciji D. Zemunik — Smilčić — D. Karin i Smilčić — Benkovac i da sadejstvuje sa 5. brigadom u izvršenju njenog zadatka;

— 14. brigadi: da, na odseku D. Lepuri — Korito (k. 163), drži pod kontrolom komunikaciju Benkovac — Bribirske Mostine;

— Grupi severnodalmatinskih odreda: da Zadarski odred prodire u pravcu Nina i Bokanjca, da Benkovački odred stalno uznemirava garnizone u D. Zemuniku i Biogradu, zatvara pravac Vrana — Ceranje i dejstvuje na komunikaciju D. Zemunik — D. Biljane, da Kninski odred, s linije Rujište — Prevjes, dejstvuje na komunikaciju Pađene — Zrmanja.

Pored pomenutih zadataka, u naređenju je bilo posebno istaknuto: da 5. brigada hitno pristupi prikupljanju podataka 0 neprijatelju u Benkovcu (broj, naoružanje, sistem odbrane 1 dr.), s tim što su, pre svega, njeni rukovodioci imali zadatak da dobro izvide Benkovac; da 6. brigada prikuplja podatke o neprijatelju u Kuli Atlagića i Benkovcu Selu a 14. brigada o neprijatelju u Kozlovcu i Bukoviću: da Grupa severnodalmatinskih partizanskih odreda prikuplja podatke o garnizonu u Zadru a Kninski odred o neprijatelju u zahvatu komunikacije Knin — Zrmanja — Otrić.⁹¹

U toku 28. i 29. septembra jedinice 19. divizije zauzele su raspored u duhu primljenog naređenja. Tih dana je neprijatelj iz Benkovca i Bribirskih Mostina pokušavao da ovlada komunikacijom između ovih mesta, ali ga je 14. brigada u tome svaki put onemogućila, a 29. septembra ona je zauzela Kozlovac i tako se neposredno približila Benkovcu.

Osećajući ugroženost Benkovca, nemački 891. puk je 2. oktobra prebacio deo snaga iz Zadra, preko Smilčića, u Benkovac i na taj način ojačao garnizon, i pored nastojanja delova 5. i 6. biigade da ga u tome spreče. Tako su se, uoči napada, u Benkovcu nalazili: Stab 2. bataljona 891. puka sa delom snaga. 5. bataljon ustaške Zadarske polubrigade i delovi Benkovačke i Letečke četničke brigade s nekim manjim delovima raspršenih četničkih jedinica. U gradu i okolnim uporištima je ukupno bilo 800 do 1000 vojnika. Ograđen žičanim preprekama, rovovima, bunkerima i minskim poljima, Benkovac je bio solidno utvrđen i podešen za kružnu odbranu. Neprijateljske snage su se nalazile i u okolnim selima Bukoviću, Benkovcu Selu, Šopotu i Perušiću. Stab divizije je smatrao da je opao moral neprijatelja, naročito ustaša i četnika, i da će i to, poreci ostalog, omogućiti da napad uspe.

Pošto je prikupio podatke o neprijatelju. Štab 19. divizije je 2. oktobra izdao zapovest za napad na Benkovac. Trebalo je delom snaga izolovati grad od okolnih garnizona a drugim delom izvršiti koncentričan napad i uništiti neprijatelja u gradu, i time stvoriti uslove za potpuno oslobođenje Ravnih kotara i Bukovice. Jedinice su dobile sledeće zadatke:

— 5. brigada: da, napadajući iz rejonu Raštevića, zauzme selo Sopot, Grubića glavicu i Krekića glavicu, a zatim kasarni i stari grad na taj način što će u toku noći ubaciti u cental grada jedan bataljon koji će dejstvom iznutra olakšati napad jedinica koje budu napadale spolja, da jedan bataljon zadrži u brigadnoj rezervi a jednim se bataljonom kod D. Biljana i Skabrnje obezbedi od neprijatelja u Zemuniku;

— 6. brigada: da dva bataljona, napadajući sa severa, ovladaju Benkovcem Selom i istočnim delom grada do katoličke crkve, a ostala dva bataljona, na liniji Zupčići — G. Biljanc. vrše obezbeđenje od neprijatelja na komunikaciji D. Karin Smilčić i aktivno dejstvuju na posadu u D. Karinu; tek kadū se ovlada Benkovcem Selom, jedan bataljon treba izvući u brigadnu rezervu;

— 14. brigada: da dva bataljona, napadajući od Kozlovca, zauzmu Buković a druga dva bataljona, u rejonu Lišane — Korito (k. 163), da vrše obezbeđenje od neprijatelja u Bribirskim Mostinama;

— Bataljon narodne odbrane da sa područja sela Zečeva veže neprijatelja u Đevrskama;

— Zadarski odred: da aktivnije dejstvuje u pravcu Nina i Bokanjca;

— Benkovački odred: da manjim delom snaga izoluje neprijatelja u Perušiću od Benkovca, demonstrativnim napadom

veže posadu u Vrani i dco snaga drži u Polači, uz obezbeđenje prema Biogradu;

— Kninski odred: da pojača aktivnost na komunikaciji **Zrmanja** — Knin i jednim bataljonom⁰⁵ dejstvuje na komunikaciji Siritovci — Roški slap.

Divizijskom zapovešću nije bio preciziran početak napada; **jedino** je bilo rečeno da jedinice budu spremne do noći 3/4. **oktobra, a** da će se početak napada javiti putem radija, šifrom. **Po** oslobođenju Benkovca snage je trebalo izvući što dalje od **grada**, te 5. brigadu orijentisati prema Zemuniku. 6. brigadu **prema** Karinu i 14. brigadu prema Bribirskim Mostinama.⁰⁰

štab 19. divizije detaljno je razradio plan za napad. **Zapovešću** su dati zadaci jedinicama, sve do bataljona, a ponegde i četama. Obezbeđenju od okolnih neprijateljskih garnizona poklonjena je potrebna pažnja. Za napad na neprijatelja u **rejonu** Benkovca predviđeno je sedam bataljona, a isto toliko **za** neposredno obezbeđenje. Međutim, prilikom procene **neprijatelja**, Štab divizije nije predvideo da će neprijateljske snage **koje su** se 2. oktobra probile u Benkovac sutradan nastaviti probijanje ka Bribirskim Mostinama i time poremetiti plan **napada**, što se kasnije i dogodilo.

Dok su se 3. oktobra 5. i 6. brigada pripremale za napad, neprijatelj je izvršio napad na 14. brigadu: snage koje su se prethodnog dana od Zadra probile u Benkovac napale su delove **14.** brigade kod Kozlovca, a snage iz rejona Đevrske — Bribirske Mostine napali su delove te brigade na liniji Korito (**k.** 163) — Orlovača (tt 406) — Gošići. Namera je neprijatelja bila da na ovom pravcu razbije blokadu Benkovca, ovlada komunikacijom Benkovac — Bribirske Mostine i uspostavi vezu **sa** Drnišem. U toku dana neprijatelj je uspeo da potisne delove **14.** brigade iz Kozlovca na liniju Brgud — Mijanca (tt 413) — D. Lepuri i da, na drugom pravcu, ovlada Koritom (**k.** 163) i Orlovačom (tt 406).

Toga dana uveče 5. brigada je, jednom četom, vršila nasilno izviđanje neprijatelja na Grubića i Krekića glavici i u Sopotu radi prikupljanja podataka. Sa područja sela Pridrage i Kašića 6. brigada se toga dana prebacila južno od komunikacije D. Karin — Smilčić. U toku noći njena dva bataljona su

⁰⁵ Taj se bataljon 30. septembra iz Mokrog Polja preko reke Krke prebacio u selo Puljane sa zadatkom da dejstvuje na sektoru Promine, ali se, zbog očekivanog napada neprijatelj. 3. oktobra prebacio u Smrdeljski gaj, odakle je ometao saobraćaj na komunikaciji Đevrske — Roški slap.

⁰⁰ Arhiv VII, k. 1009, br. reg. 19 1: Zapovest Štaba 19. divizije za **2.X** 1944.

napala na Benkovac Selo.⁰⁷ Kako u ovom selu nije bilo neprijatelja, bataljoni su prešli u napad na sam Benkovac, ali su bili zaustavljeni snažnom vatrom. Zbog otpora neprijatelja, Stab brigade je ujutro 4. oktobra povukao bataljone na liniju Alavanja — Buković gaj.¹⁵ Toga jutra neprijatelj je, na oba pravca, nastavio napad na 14. brigadu i uspeo da je odbaci od komunikacije Benkovac — Bribirske Mostine na liniju Mijanca (tt 413) — Umac (k. 225 i 253) — Bršljan (k. 428); zatim je delom snaga, od Benkovca prodru u Bribirske Mostine.⁰⁸ Za to vreme su 5. i 6. brigada vršile neposredne pripreme za napad na Benkovac.

Po naređenju Štaba 19. divizije, opšti napad na neprijatelja u Benkovcu otpočeo je 4. oktobra u 21 čas. Jednoverner. su napale 5. i 6. brigada. Jedan bataljon 5. brigade je napadao na Sopot, Grubića i Krekića glavicu, a drugi je nastojao da se sa severozapada ubaci u centar grada; treći bataljon je zadržao u brigadnoj rezervi u zaseoku Knezu. Neprijatelj je spremu dočekao napad i pružio žilav otpor. Ipak je 5. brigada zauzela Sopot i Krekića glavicu, dok su svi pokušaji da se ovlada i Grubića glavicom ostali bez uspeha. Deo snaga je uspeo da se sa severozapada, kroz žičanu prepreku, ubaci u grad, ali je protivnapadom izbačen. Zbog slabe veze, delovi 6. brigade su u jednom momentu otvorili vatru na jednu četu 5. brigade i naneli joj manje gubitke. Pošto nisu uspeali da prodru u grad i zauzmu Grubića glavicu, delovi 5. brigade su se u zoru povukli ka selu Kuli Atlagića i na južnu ivicu Sopota.¹⁰⁰

Napadajući iz rejonu Benkovca Sela, dva bataljona 6. brigade su prodrli u grad do crkve Sv. Jovana, ali su se u zori i oni morali povući na polazne položaje. Jedan bataljon ove brigade, od zaseoka Zupčića, napadao je neprijatelja u D. Karinu ali ga nije savladao. Isto tako, zbog jakog otpora neprijatelja, nije imala uspeha ni jedna četa Benkovačkog odreda koja je napadala ustaše u Perušiću.

Zbog prodora neprijatelja iz Benkovca ka Bribirskim Mostinama, te noći je izostao napad delova 14. brigade, što je umnogome poremetilo plan napada. Tek ujutro, 5. oktobra, jedan bataljon te brigade napao je na Buković, ali se posle dvočasovne borbe, zbog jakog otpora neprijatelja, morao povući na polazne položaje .

Štab 6. brigade je iz divizijske zapovesti pogrešno shvatio da je noć 3 -I oktobra bila određena za napad na Benkovac.

Arhiv VII, k. 1018. br. reg. 7 4: Izveštaj Štaba 6. udarne brigade od 4.X 1944. upućen Štabu 19. divizije.

» Arhiv VII, k. 1020 I. br. reg. 4 2: Petnaestodnevni operativni izveštaj Štaba 14. brigade od 16.X 1944 upućen Štabu 19. divizije.

¹⁰⁰ Arhiv VII, k. 1016. br. reg. 4 3: Izveštaj Štaba 5. brigade od 5.X 1944. o borbi u toku prethodne noći upućen Štabu 19. divizije.

U toku 5. oktobra i sledeće noći jedinice su držale **Benkovac** u blokadi. Nije bilo značajnijih borbi, sem što su manje **snage** neprijatelja, podržane artiljerijom, vršile ispade prema položajima 5. i 6. brigade. Pošto je povukao snage iz Bukovića u Benkovac, neprijatelj je sutradan, 6. oktobra, postao **aktivni**. On je delom snaga, uz podršku artiljerije, napadao u **pravcu** Zemunika, ali je od jedinica 5. brigade bio odbačen u **grad**. Nešto jačim snagama on je preduzeo napad prema Karinu i uspeo da ovlada Benkovcem Selom, odakle je protivnapadom delova 6. brigade bio izbačen.

Da bi deblokirao Benkovac, prebacio je Stab 15. armijskog korpusa iz Gračaca, preko Obrovca, u D. Karin 3. bataljon 384. puka 373. legionarske divizije. Ovaj bataljon je 6. oktobra, zajedno s posadom koja se odranije nalazila u D. Karinu, preduzeo napad prema Benkovcu, potisnuo jedan bataljon 6. brigade i ovladao Debelim brdom, ali je bio odbačen protivnapadom dva bataljona 6. brigade.¹⁰¹ Toga dana, pošto je neprijatelj napustio Buković i uporišta duž komunikacije za Bribirske Mostine, jedan bataljon 14. brigade ušao je u Buković, a ostale snage te brigade zauzele su raspored na liniji Kozlovac — Lišane — Ostrovica da bi sprečile ponovni prodor neprijatelja komunikacijom Benkovac — Bribirske Mostine i obratno.

Zbog neuspeha u napadu i zbog nedovoljnog uvida u situaciju, Stab 19. divizije doneo je toga dana odluku da za izvesno vreme, dok se jedinice ne srede i ne odmore, odustane od napada na Benkovac. Grad je trebalo blokirati držeći slabije snage u blizini Benkovca, a ostalim snagama sprečavati saobraćaj neprijatelja na komunikacijama koje ga povezuju sa okolnim mestima.¹¹²

Ujutro 7. oktobra neprijatelj je iz Benkovca izvršio napad prema Sopotu i Perušiću, ali je bio odbijen. Međutim, pošto je glavne snage koncentrisao u jugozapadnom delu grada, on je posle podne preduzeo napad u pravcu Sopota s ciljem da se iz okruženja probije ka Vrani. Istovremeno, da bi olakšao proboj, neprijatelj je prešao u napad i iz Vrane, u susret delovima koji su se probijali iz Benkovca, i uspeo da od komunikacije Vrana — Benkovac odbaci delove Benkovačkog odreda koji su se nalazili na položaju severoistočno od Vrane. Uvidevši nameru neprijatelja, Stab 5. brigade je u borbu kod Sopota uveo jedan bataljon iz rezerve, drugi je sa severozapada, uputio u napad na sam Benkovac. Štabovi 6. i 14. brigade, koji su takođe prozreli namere neprijatelja, odmah su deo snaga uputili u napad

¹⁰ Arhiv VII, k. 1018, br. reg. 10 4: Izveštaj Štaba 6. brigade od 6.X 1944. upućen Štabu 19. divizije.

¹¹* Arhiv VII, k. 1021, br. reg. 8 1: Zapovest Štabu 19. divizije za 6.X 1944.

na zaštitne delove neprijatelja u rejonu Benkovca: dva bataljona 6. brigade od Benkovca Sela; jedan bataljon 14. brigade iz Bukovica prema Benkovcu (s juga) i prema Podlugu a drugi od Kozlovca ka Sopotu, obilazeći Perušić s juga. I pored toga, pošto su se na pravcu proboja nalazile relativno slabe snage 5. brigade, neprijatelj je, energičnim dejstvom uz dobro organizovanu zaštitu, uspeo da se oko 17 časova iz Benkovca, preko Sopota, probije u Vranu, odakle se ubrzo povukao u Biograd. Nakon toga su se jedinice 19. divizije razmestile u širem rejonu Benkovca: jedan bataljon 5. brigade zadržan je u gradu a ostali su orijentisani prema Zemunik i Vrani; 6. brigada je orijentisana prema Karinu, a 14. brigada prema Bribirskim Mostinama.

U borbama za Benkovac neprijatelj je pretrpeo osetn<> gubitke u ljudstvu¹¹³ i materijalu, iako se delom snaga uspeo probiti iz okruženja. Jedinice 19. divizije zaplenile su, pored ostalog, 231 pušku, 22 mitraljeza, 8 puškomitraljeza, 5 minobacača i 6 topova, a imale su oko 100 boraca izbačenih iz stroja.

Dok su jedinice 19. divizije vodile borbu za Benkovac Kninski odred je, postavljanjem mina i zaseda, ometao saobraćaj neprijatelja na komunikacijama Padene — Otrić i Đevrske — Roški slap. Benkovački odred je zatvarao pravac Vrana — Benkovac a Zadarski odred je dejstvovao prema Poljicama i Murvici.¹⁰⁴

Napad na Benkovac nije tekao onako kako je to bio zamislio Stab 19. divizije. Na ovo je uticalo više faktora. Zbog prodora neprijatelja od Zadra u Benkovac, 2. oktobra, i njegovog daljeg prodora za Bribirske Mostine, 3. i 4. oktobra, delovi 14. brigade, odbačeni tada od Benkovca, nisu mogli sa dejstvovati sa 5. i 6. brigadom u napadu 4 5. oktobra, čime ji bio promenjen odnos snaga u korist neprijatelja. Ne shvativši zadatak, 6. brigada je jednu noć ranije napala i, logično, nije mogla da postigne uspeh. Napad 5. i 6. brigade 4 5. oktobra nije bio dovoljno usklađen; tako je i došlo do toga da su delovi 6. brigade otvorili vatru na delove 5. brigade, pa je bilo i gubitaka. Ubacivanje jednog bataljona 5. brigade u grad nije uspeo, a izostao je energičan juriš svih jedinica. Nemajući rezervu, Stab divizije nije mogao intervenisati u toku napada i iskoristiti delimično postignuti uspeh neke jedinice. Zbog slabe veze sa štabovima brigada, on nije imao dovoljno uvida u situaciju; stoga je 6. oktobra i doneo odluku o privremenom obu-

«3 Gubici se. zbog nedostatka dokumenata, nisu mogli tačno ustanoviti.

i»' Arhiv VII. k. 1009, br. reg. 34 2: Operativni izveštaj Štaba 19. divizije, op. br. 110 od 25.XI 1944, za period od 15.IX do 1.XI 1944. upućen Štabu 8. korpusa.

stavljanju napada. Napad na Benkovac, dakle, pruža sliku nedovoljno koordiniranog i usklađenog napada. I pored toga, bataljoni su se uporno borili bilo da su napadali, bilo da su se branili. Ta upornost jedinica 19. divizije, kao i izolovanost Benkovca od drugih garnizona stvorile su kod neprijatelja utisak da se neće moći održati, pa je on izlazak iz teške situacije našao u proboju iz okruženja.

Oslobođenje Benkovca je bilo od velikog značaja za dalja dejstva 19. divizije. Stvorena je veća slobodna teritorija, te je Stab 19. divizije mogao da lakše manevriše snagama i da ih angažuje na drugim pravcima. Prekinuta je veza nemačkih snaga u Zadru sa onima u Drnišu; razbijen je ustaški bataljon;¹⁰⁵ razbijene su i četničke snage koje su se zatekle u rejonu Benkovca. To je povoljno uticalo na mobilizaciju novih boraca u severnoj Dalmaciji.

4. Oslobođenje Donjeg Karma i napad na Obrovac

U toku borbi za Benkovac Stab 8. korpusa je ukazao Štabu 19. divizije na njegove naredne zadatke: u tadašnjoj situaciji oije celishodno napadati na Zadar, jer bi to dovelo do velikih žrtava, nego težište daljih dejstava treba da bude na razbijanju četnika; pri napadu na svako neprijateljsko, a naročito četničko, uporište treba obezbediti potrebnu nadmoćnost u ljudstvu i materijalu, a ako je potrebno, grupisati i celu diviziju, samo da bi se postigao potpun uspeh, vodeći računa da se jedinice ne iscrpljuju.¹⁰⁶

U međuvremenu je Stab 15. brdskog armijskog korpusa uputio delove 383. puka 373. legionarske divizije, sa 10 tenkova, iz Gračaca preko Obrovca, u Karin, sa zadatkom da zajedno sa 3. bataljonom 384. puka iste divizije, koji je ranije stigao u Karin, deblokira Benkovac. Ova intervencija je zakasnila, jer kad su pomenuti delovi stigli u Obrovac, Benkovac je već bio oslobođen. Dobivši obaveštenje da pomenuti delovi imaju zadatak da se probiju do Zadra i ojačaju tamošnji garnizon. Stab 19. divizije je 9. oktobra doneo odluku da na liniji Vršeljak (k. 354) — zaselak Visić Radeka — D. Karin — selo Dubraja — selo Smilčić postavi zasedu i pusti neprijatelja u klopku, a zatim, energičnim napadom, razbije ga na manje delove i pot-

¹⁰⁵ Samo se jedna grupa ustaša u staroj gradini u selu Perušiću (3 km jugoistočno od Benkovca) zadržala sve do 19. oktobra, kada je pobeгла iz ovog uporišta.

¹⁰⁶ Arhiv VII, k. 517, br. reg 7'5: Dopis Štaba 8. korpusa Stabu 19. divizije od IX 1944.

puno uništi. U tom cilju, Štab divizije dao je jedinicama sledeće zadatke:

— 6. brigadi: da jedan bataljon postavi u rejon Vršeljka (k. 354) da osmatra pokret neprijatelja od Obrovca i, kad njegovo začelje prođe pored Vršeljka, da izbije na cestu Obrovac — Karin, obezbedi se od Obrovca, a zatim napadne na začelje kolone; da drugi bataljon postavi u zasedu kod Vrkića stana, a treći bataljon u rejon Dubraje; dok je četvrti bataljon ima zadržati u brigadnoj rezervi u zaseoku Dmioviću;

— 5. brigadi: da jedan bataljon postavi u zaselak Viduk (selo Pridraga), drugi u zaselak Opačiće, treći u D. Biljane, dok će četvrti bataljon ostati u Benkovcu;

— 14. brigadi: da blokira garnizone neprijatelja u Đevr - kama i Bribirskim Mostinama;

— Benkovačkom odredu: da jednim bataljonom napadi: neprijatelja u rejonu Crni krug (tt 139, 5 km severozapadno oči Biograda) a drugim posedne Vranu i zatvori pravac od Paškoštana;

— Kninskom odredu da dejstvuje na komunikacijama Zrmanja — Padene i Roški slap — Smrdelje."¹⁷

U toku 9 10. oktobra i naredne noći jedinice 19. divizije su zauzele određeni raspored. Ali, kako se još 9. oktobra motorizovana kolona od 40 kamiona i 2 tenka prebacila iz Obrovca u D. Kann, to je neprijatelj time preduhitrio delove 19. divizije i izbegao da idućeg dana, u pokretu, bude napadnut iz zasede i eventualno razbijen. Delovi 383. i 384. puka 373. legionarske divizije obrazovali su u D. Karinu Borbenu grupu »Herman«."¹⁸ Ona je ujutro sledećeg dana preduzela napad u pravcu Benkovca i Smilčića. Borba je vodena ceo dan. Neprijatelj je i pored otpora delova 5. i 6. brigade, uspeo da na pravcu Smilčića ovlada zaseokom Culinom a na pravcu Benkovca Debelim brdom i zaseocima Vojevodićima i Stegnajićima, dok mu je pokušaj da saobraća sa Obrovcem bio onemogućen. Pogrešno obavešten da je neprijatelj prodro u Benkovac, Štab 19. diviziji prebacio je jedan bataljon 5. brigade u Raštević a drugi u Lišane (tinjske) da bi sprečio njegovo eventualno prodirali - k moru.

Narednog je dana Borbena grupa Herman« bila manje aktivna. Njen pokušaj da se, jednom jačom kolonom, iz Karin, probije za Obrovac sprečen je od strane delova 6. brigade u re-

¹⁷" Arhiv VII. k. 1009, br. reg. 20'1: Zapovest Štaba 19. divizije za 9.X 1944. U ovoj zapovesti nisu «iati zadaci Zadarskom odredu.

¹⁸" Nazvana je tako po pukovniku Hermanu (Hermann), komandantu 384. puka, koji je tada komandovao pomenutorn grupom.

zrne Obrovac, Štab brigade je 17. oktobra ponovo grupisao glav- I
ninu u selima Kruševu i Bilišanima radi priprema za pono ni I
napad, dok je jedan bataljon prebacio preko reke Zrmanje u I
rejon zaseoka Deminjaka (4 km severoistočno od Obrovca) ia j
spreči izvlačenje neprijatelja iz Obrovca ka Gračacu, Na z .-
tev Štaba 6. brigade, Kninski odred je 19. oktobra prebacio I
svoj bataljon iz Golubića u rejon Popove kape, na komunika- "
ciji Obrovac — Gračac, da spreči intervenciju neprijatelja z
Gračaca. Za to vreme neprijatelj je povremeno vršio ispade .<
Obrovca.

Uveče 19. oktobra dva su bataljona 6. brigade, pravcima I
Bilišane — Obrovac i Kruševo — Obrovac, ponovo napala n< -
prijatelja u gradu, ali su se u zoru, zbog snažnog otpora, nvr-
rali povući na polazne položaje. Posle tog neuspeha postalo e I
jasno da neprijatelj ne namerava napustiti Obrovac i da :a
sama 6. brigada nije u stanju zauzeti. U takvoj situaciji inte -
venisao je Štab 19. divizije. Želeći da zauzme Obrovac po sva-, i
cenu, povrati pouzdanje 6. brigadi i oslobodi snage za napul
na neprijateljske posade na desnoj obali Krke, on je 20. o! -
tobra iz rejona Benkovca uputio dva bataljona 5. brigade i ci -
vizijsku bateriju (2 topa 105 mm i 1 top od 75 mm) sa zada-
kom da sutradan, u sadejstvu sa 6. brigadom, napadnu i zauzmu I
Obrovac. U vezi s tim, Štab 6. brigade je toga dana još jedan I
bataljon prebacio preko reke Zrmanje u zeselak Čude i pojačao I
snage na pravcu Gračaca.

Prema zamisli Štaba divizije trebalo je najpre neprij - |
telja u Obrovcu izolovati od Gračaca, a potom, koncentričnim
napadom, s težištem na pravcu Stražbenica (k. 220) — Obrova .
zauzeti grad. Planom je bilo predviđeno da tri bataljona 6. bi -
gade napadaju pravcima: Muškovci — zaselak Zidine — Ob-
rovac, levom obalom Zrmanje i Kruševo — Krš (k. 239)
Obrovac, a dva bataljona 5. brigade pravcem Stražbenica (k. 220)
— Obrovac. Napad podržava baterija topova s vatrenih
položaja u rejonu zaselaka Olujiči i Badža (selo Bilišane, 5 km
jugoistočno od Obrovca). Pravac Obrovac — Gračac zatvara je- i
dan bataljon 6. brigade, kod Deminjaka i jedan bataljon Kni-
skog odreda, kod Popove kape. Početak napada: 21. oktobra i
14 časova.

Toga dana, pre podne, kao i prethodnog dana, neprijatelj i
je vršio ispade iz Obrovca, ali to nije omelo pripreme za nap-
pad."² U određeno vreme 6. brigada je krenula u napad, duk

Kad su pripreme za napad bile već završene, Štab 19. divizi
dobio je depešu od Štaba 8. korpusa kojom mu je bilo naređenu da u t-•*
situaciji ne napada nemačke garnizone, već samo one u kojima se i -
laze satelitske jedinice. Međutim, predviđajući siguran uspeh. Slab
vizije nije postupio po tom naređenju.

su bataljoni 5. brigade zakasnili dva i po sata, usled čega je izostala silina početnog udara. Neprijatelj je na svim pravcima **pružio** žilav otpor i uspeo zaustaviti napad. Uporne borbe su **vođene** celu noć, ali se dobro utvrđeni neprijatelj nije mogao savladati bez teškog naoružanja. Zatim se prešlo na blokadu, **preko Štaba** 8. korpusa bilo je ugovoreno da 24. oktobra posle **podne**, saveznička avijacija bombarduje Obrovac, a to bi se **iskoristilo** za napad. Međutim, avijacija nije došla, te ni jedinice, **iako** spremne, nisu prelazile u napad.

Iz Gračaca su nemačke snage, u sadejstvu sa četnicima, svakodnevno pokušavale da se probiju za Obrovac, ali su uvek bile odbijene od delova 6. brigade i Kninskog odreda. Ti stalni napadi iz Gračaca kao i učestali ispadi iz Obrovca u pravcu Gračaca stvorili su utisak da će se neprijatelj iz Obrovca stvarno probiti za Gračac. I da bi mu otežao izvlačenje, Stab 6. brigade je 25. oktobra još jedan bataljon prebacio iz Kruševa, preko Zrmanje, na prostoriju između sela Muškovaca i Golubića. Tako su se u zahvatu ceste Obrovac — Gračac našla tri bataljona 6. brigade i jedan bataljon Kninskog odreda, koji su imali zadatak da sprečavaju prodor neprijatelja iz Gračaca za Obrovac i obratno.

Očigledno je da Obrovac nije trebalo napadati, pogotovo kad je postojalo naređenje da se mesta u kojima su se nalazile nemačke snage ne napadaju, zato što se za takve napade nije raspolagalo teškim naoružanjem, što su jedinice trpele velike gubitke i što je težište dejstva trebalo usmeriti na razbijanje četnika i drugih kvislinga. Zbog toga je Stab 19. divizije bio oštro ukoren od strane Štaba 8. korpusa."* U izveštaju upućenom Stabu korpusa povodom napada na Obrovac, Stab divizije je, samokritički, napisao i ovo:

»Pogreška je bila sa naše strane što s.tio vezali brigadu i po na sporednom sektoru i time pali pod uticaj neprijatelja mesto da smo raspoložive snage posle u.spelja na Benkovcu, Vrani i Karinu odmarali i sveže upotrebili na glavnom zadatku u pravcu Đevršaka i Roškog slapa. Bilo je kod nas tvrdoglavosti i najveće želje da zagriženu borbu na Obrovcu privedemo uspešnom završetku, što bi podiglo borbeni moral kod fi. brigade i razbijanjem neprijateljskog uporišta u Obrovcu dalo nam široki zamah u pravcu Krke.«.*

ni »Zadnji put vas opominjemo« — kaže se u depeši Slaba 8. korpusa od 23.X 1944 — »da našim depešama posvetite najozbiljniju pažnju. Napad na Obrovac niste trebali preduzimati i vaša predviđanja bila su pogrešna. Naređeno vam je da se napadi na nemačke garnizone ne preduzimaju, već samo na one gde su satelitske trupe i ovoga ste se naređenja morali pridržavati.:. (Arhiv VII, k. 523. br. reg. 11—8 2).

»u Arhiv VII. k. 519. br. reg. 5.1: Izveštaj Štaba 19. divizije, A. br. 580, od 12.XI 1944.

Dok je 6. brigada vodila borbe oko D, Karina i Obrovca, 5. brigada se zadržavala u rejonu Benkovca¹¹⁵ na odmoru i sređivanju, izuzimajući delove koji su sadejstvovali sa 6. brigadom u napadu na Obrovac, dok je 14. brigada zatvarala pravac Bribirske Mostine — Benkovac. Ova je brigada u dva maha (10. i 18. oktobra) odbila ispade neprijatelja iz Đevrsaka i iz Bribirskih Mostina u pravcu Benkovca. Ostalo vreme iskoristila je za odmor i vojno-političku obuku. Postavljanjem zaseda i mina ometala je saobraćaj na komunikaciji Devrske — Rošjki slap. Osim toga, ona je (17. i 29. oktobra) vodila borbu protiv delova nemačkih jedinica i ustaša da bi zaštitila anglo-američke avijatičare koji su bili prisiljeni da iskoče iz oštećenog aviona; tom prilikom je prihvatila pet savezničkih avijatičara.

Posle oslobođenja Benkovca jedinice Grupe severnodalmatinskih odreda dejstvovala su na komunikaciji Knin — Otrić, u pravcu Biograda i u pravcu Zadra. Najaktivniji je bio Kninski odred, koji je iz rejona Mokro Polje — Rujište rušio cestu Knin — Otrić i postavljao mine i zasede kod Pađena, Prevljesa (k. 375) i Zrmanje, i na taj način nanosio gubitke neprijatelju i ometao mu saobraćaj na jedinjoj komunikaciji kojom su njegove snage u severnoj Dalmaciji i na jednom delu srednje Dalmacije održavale vezu sa unutrašnjošću. Odred je, manjim delom snaga, dejstvovao na komunikaciji Devrske — Roški slap, kao i u Promini, na komunikaciji Roški slap — Širitovci — Drniš.¹¹⁶

Pošto je, po napuštanju Benkovca, neprijatelj napustio i Vranu. Benkovački odred je zatvorio pravce koji od Biograda i Pakoštana izvide ka Benkovcu. Odred je dvaput (9/10. i 13/14. X) bez uspeha napadao uporište nemačkih jedinica na Crnom krugu (tt 139, 5 km severozapadno od Biograda) koje im je služilo kao bočno obezbeđenje komunikacije Zadar — Biograd. Posade nemačkih jedinica iz Biograda i iz Pakoštana, u sadejstvu sa ustašama, izvršile su 10. oktobra ispad u pravcu Vrane, delove Benkovačkog odreda koji su zatvarali taj pravac odbacile ka D. Ceranju i zauzele Vranu. Međutim, neprijatelj se sutradan iz Vrane povukao u Biograd i Pakoštane.

U Benkovcu je 15.X u prisustvu oko 6.000 gradana iz okoline na svečan način proslavljena godišnjica formiranja 8. korpusa (7.X 1943; i 19. divizije (11.X 1943), Izvršen je defile jedinica kroz grad. Štab divizije predao je zastavu 5. brigadi, kao svojoj najboljoj brigadi. Tim povodom. Štab divizije je 22.X primio čestitku od GŠH, u kojoj su bili istaknuti uspesi i zasluge 19. divizije kroz jednogodišnju borbu, a naročito u pogledu stvaranja bratstva i jedinstva Srba i Hrvata u severnoj Dalmaciji.

¹¹⁵» Arhiv VII, k. 1021, br. reg. 12/1 i 17/1: Operativni izveštaji Štaba Kninskog odreda od 16.X 1944. za period od 1. do 15.X 1944, i od 1.XI 1944, za period od 16. do 31.X, upućeni Štabu 19. divizije.

Skradinska četa je zatvarala pravac Bribirske Mostine — Čista M. i odbila jedan napad Nemaca na tom pravcu.

Sa područja sela Radovina, Visočana i Poličnika, Zadarski **odred** je uglavnom vršio izviđačke akcije u rejonu Zadra. Nje-**gove** snage bile su u to vreme suviše slabe da bi mogle postići **neki** značajniji uspeh u borbama protiv jedinica neprijatelja **na** spoljnoj odbrani Zadra.¹¹⁷

U toku septembra i oktobra 19. divizija i Grupa severnodalmatinskih odreda postigle su veoma značajne uspehe u severnoj Dalmaciji: gotovo potpuno su razbile ustašku Zadarsku polubrigadu i četničke jedinice, a nemačke snage sa ostacima satelitskih jedinica sabile na uski pojas oko same morske obale i u rejon Bribirske Mostine — Devrske — Smrdelje — Skradin- Time su u potpunosti ostvarile postavljeni cilj. Neuspeh napada na Obrovac ne može umanjiti značaj postignutih pobeda, dok je neosporno najznačajniji uspeh postignut u oslobođenju Benkovca. Oslobođenjem Ravnih kotara i mobilizacijom novih boraca štabovi 19. divizije i Grupe severnodalmatinskih odreda došli su u mogućnost da u narednom periodu dejstva svojih jedinica usmere bilo ka Zadru, ka reci Krki, bilo ka komunikaciji Knin — Otrič.

Arhiv VII, k. 1617. br. ree. 41 12: Petnaestodnevni operativni izveštaj Štaba Zadarskog odreda za period od 11. do 27.X 1944. upućen Stabu Grupe severnodalmatinskih partizanskih odreda.